

Pohjolan historiankirjoitus

Tiedeblogi Suomen ja muiden Pohjoismaiden historiografiasta - ISSN 2737-1948 / CC BY

[Etusivu](#)[Blogi & toimituskunta](#)[Kirjoita blogiin!](#)[Historiografista tutkimusta](#)

18.4.2024

Santeri Ivalon "pari" historian väitöskirjaa

Kaisa Kyläkoski

Suomenkielisen historiallisen romaanin perustajaksi oikeutetusti kutsutun Santeri Ivalon (1866–1937, vuoteen 1907 Ingman) on todettu kirjoittaneen “pari väitöskirjaa”. Tämän ja muiden epämääräisten ilmauksien taakse piilotettiin merkkipäiväjutuissa ja muistokirjoituksissa se, ettei Ingmanin ensimmäinen väitöskirja tuottanut tavoiteltua lisenssiaatin arvoa.

Ensimmäinen väitöskirja

Yliopisto-opintonsa Santeri Ingman aloitti syksyllä 1885. Hän kertoi myöhemmin, että oli jo ensimmäisenä opiskeluvuotenaan kirjoittanut “suurella innostuksella ja antaumuksella” Suomen historiaan perustuvaa laajaa murhenäytelmää. Meni kuitenkin useita vuosia, ennen kuin Santeri Ingman julkaisi historiallista fiktiota.

Filosofian kandidaatin tutkinnon Santeri Ingman suoritti vuonna 1889. Opintojen ohella hän oli jatkanut kaunokirjallista kirjoittamista ja vuoden lopulla hän sai Pohjalaisen osakunnan vuosijuhlassa kirjallisesta tuotannosta jaetuista palkinnoista ensimmäisen novellistaan *Hellaassa*. Samanniminen teos, joka kuvasi oman aikansa Helsinkiä, julkaistiin joulumarkkinoille 1890. Ingmanin nimi oli jo tullut sanomalehtien lukijoille tutuksi, sillä hän oli kuulunut alusta asti tammikuussa 1890 aloittaneen *Päivälehd*en toimitukseen.

Santeri Ivalo 1890-luvulla. Kuva: Historian kuvakokoelma, Museovirasto, Finna.

Sanomalehtityön lomassa Ingman työsti väitöskirjaansa *Tutkimuksia Pohjoissuomen historiassa vuosilta 1595–1635*, jonka lähdeviitteissä on asiakirjoja Suomen arkistojen lisäksi

Pohjolan historiankirjoitus

[Tarkastele profiilia](#)

BLOGIARKISTO

[huhtikuuta 2024 \(1\)](#)[maaliskuuta 2024 \(1\)](#)[helmikuuta 2024 \(1\)](#)[tammikuuta 2024 \(1\)](#)[joulukuuta 2023 \(1\)](#)[marraskuuta 2023 \(1\)](#)[lokakuuta 2023 \(1\)](#)[syyskuuta 2023 \(1\)](#)[elokuuta 2023 \(1\)](#)[kesäkuuta 2023 \(1\)](#)[toukokuuta 2023 \(1\)](#)[huhtikuuta 2023 \(1\)](#)[maaliskuuta 2023 \(1\)](#)[helmikuuta 2023 \(1\)](#)[tammikuuta 2023 \(1\)](#)[joulukuuta 2022 \(1\)](#)[marraskuuta 2022 \(1\)](#)[lokakuuta 2022 \(1\)](#)[syyskuuta 2022 \(1\)](#)[elokuuta 2022 \(1\)](#)[kesäkuuta 2022 \(1\)](#)[toukokuuta 2022 \(1\)](#)[huhtikuuta 2022 \(1\)](#)[maaliskuuta 2022 \(1\)](#)[helmikuuta 2022 \(1\)](#)[tammikuuta 2022 \(1\)](#)[joulukuuta 2021 \(1\)](#)[marraskuuta 2021 \(1\)](#)[lokakuuta 2021 \(1\)](#)[syyskuuta 2021 \(1\)](#)[heinäkuuta 2021 \(1\)](#)[kesäkuuta 2021 \(1\)](#)

TUNNISTEET

[1500-luku](#)[1600-luku](#)[1700-luku](#)[1800-luku](#)

Ruotsista. Väitöskirjassa ei ole esipuhetta, joka kertoisi Ingmanin tutkimusprosessista tai mahdollisesti siihen saamastaan tuesta. Työn motivaatio on helposti yhdistettävissä Ingmanin henkilöhistoriaan, sillä hän oli Sodankylän kirkkoherran poika. Väitöskirja meni painoon syksyn lopulla, sillä se tarkastettiin Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteellisessä oppisalissa 6.12.1890.

Virallisena vastaväittäjänä oli Hannes Gebhard, joka oli puolustanut omaa väitöskirjaansa vain puolitoista vuotta aikaisemmin. Ylimääräisenä vastaväittäjänä esiintyi vuonna 1887 väitellyt Kustavi Grotenfelt, jolla oli hieman enemmän kokemusta. Grotenfelt oli toiminut virallisena vastaväittäjänä sekä Gebhardille että Y. K. Yrjö-Koskiselle. Ylimääräiset vastaväittäjät olivat historian väitöstilaisuuksissa 1880- ja 1890-luvuilla sanomalehdissä julkaistujen tiedotteiden mukaan enemmän sääntö kuin poikkeus. Grotenfelt mainittiin ylimääräisenä vastaväittäjänä jo ennen omaa väitöstään.

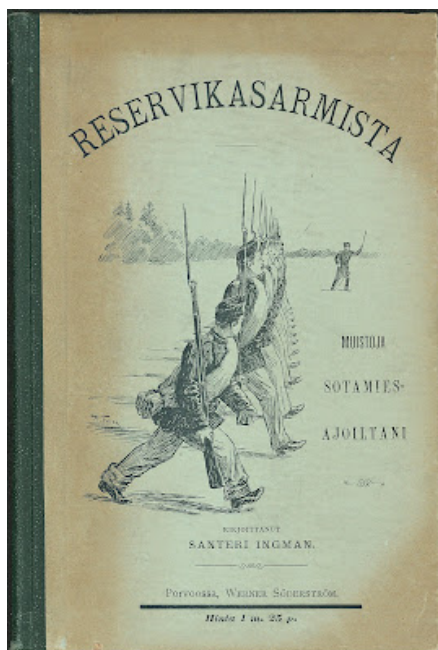
Kustavi Grotenfelt julkaisi osan näkemyksistään Ingmanin väitöskirjasta syksyllä 1891:

Minkätähden tekijä koskettelee ainoastaan venäjänpuolisia sovitteluja ja meteileitä näinä aikoina, ei voi ymmärtää, sillä myöskin riidat norjalaisten kanssa koskivat Suomen Lappia ja kuuluvat samalla oikeudella kuin venäjänpuolisetkin Pohjois-Suomen historiaan mainitulla ajalla. Esitys jääkin tämän tähden puolinaiseksi, ja muutenkin tuntuu tekijä paikoittain vähemmän tarkasti ja liiaksi "runoilijan vapaudella" esittävän aineittansa. (Grotenfelt 1891)

Kyseessä oli useamman tuoreen tutkimuksen arvostelu, jossa Ingmanin väitöskirja saa muita pienemmän osuuden. Mistään ei käy kuitenkaan suoraan ilmi, että työ ei tehnyt Santeri Ingmanista filosofian liseniaattia. Arvostelunsa alkupuolella Grotenfelt oli todennut: "Sanottakoon mitä tahansa akatemiallisesta väitöstavasta, varmaa on kuitenkin, että sen suojassa ilmestyy suurin ja varsin arvokas osa niistä uusista tutkimuksista, jotka isänmaan menneitä vaiheita valaisevat." (Grotenfelt 1891) Julkisuuteen ei sopinut yliopiston kritiikki eikä myöskään kollegoiden epäonnistumisesta suoraan kertominen.

Toinen väitöskirja

Santeri Ingmanilla oli työ *Päivälehdessä* ja mahdollisuus julkaista tekstejään myös kirjoina. Kesällä 1891 julkaistiin *Iltapuhteeksi. Kokoelma pieniä kertomuksia*, keväällä 1892 ilmestyi kirjana aiemmin *Päivälehdessä* ilmestynyt kirjoitussarja *Reservikasarmista. Muistoja sotamiesajoiltani* ja joulumarkkinoille 1892 tuli edellisen kesän kotimaan kiertomatkasta kertova *Tuokiokuvia matkan varrelta*. Viimeistään kirjainokien ja kirjeenvaihtajana toimimisen myötä Santeri Ingmanin nimi oli tunnettu ympäri lukevaa Suomea. Tuotteliaisuuteensa viittasi kirjoittaja Savonlinnasta jo vuoden 1892 alussa todeten, että kotiseudullaan "olisi aiheita vaikka kahdelle Santeri Ingmanille" (*Päivälehti* 16.2.1892).

Alunperin *Päivälehdessä* ilmestynyt *Reservikasarmista*-kirjoitussarja painettiin kirjaksi keväällä 1892. Kuva: Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

1900-luku
1980-luku
aateli
aatelisto
Ahvenkoski
Aleksanteri I
Alpo Silander
Anders Josef Europaeus
Anders Lizelius
arkistolaitos
August Ludwig von Schlözer
baltiansaksalaiset
Edvard Rodhe
Eino Jutikkala
Emanuel Linderholm
Ernst Gustaf Palmén
etnologia
Eva Österberg
Fredrika Dorotea
Gabriel Rein
globaalihistoria
Heikki Ylikangas
Helsingin yliopisto
henkilöhistoria
Henrik Gabriel Porthan
Henrik Klaunpoika Horn
Herman Lundström
Herman Råbergh
Hilding Pleijel
historia
historiakulttuuri
historiakuva
historiallinen fiktio
historiallinen kriminologia
historiankirjoituksen historia
historiankirjoitus
historiografia
Hjalmar Holmquist
Horn-suku
isoviha
Itä-Suomi
Jaakko Gummerus
Johan Bilmark
Johan Jakob Nordström
Johan Wilhelm Ronimus
Juhana-herttua
Juho Rudolf Koskimies
Juho Vesainen
Kaarlo Blomstedt
kansanelämä
kansatiede
Karjala
Karl Adolf Appelberg
kirkkohistoria

Historiasta Ingman ei vielä julkaissut fiktiota 1890-luvun alkuun tultaessa. Sen sijaan hänen historiallinen kontribuutiossa vuoden 1892 *Päivälehd*en joulualbumiin *Nuori Suomi* oli asiallinen artikkeli *Piirteitä sivistysoloista Pohjanmaalla 16-sataluvun alulla*. Ingman tunnustaa tekstissään esittelemänsä piirteet hajanaisiksi: "[p]oimittuja kun ovat kuivista asiakirjoista, joissa joskus, vaan harvassa, tapaa jonkun kuvaavan yksityistiedon, ei niistä tietenkään voi saada läheskään yhtenäistä kuvaa Pohjanmaan kansan silloisesta sivistysmäärästä, vaan aina nuo sentään luovat oloille hienosen värityksen" (Ingman 1892).

Uudessa Kuvalehdessä vuonna 1893 ilmestyneessä kirjoitussarjassa *Piirteitä Lapin kansan vaiheista* Ingman ei kommentoi käyttämiään lähteitä tai kirjallisuutta. Huomionarvoista on, että kuvaus päättyy 1600-luvulle Ingmanin molempien väitöskirjojen tavoin. Toisen väitöskirjansa (1894) ensimmäisessä lähdeviitteessä Ingman viittaakin verottamisen osalta "kansantajuisen esitykseensä" *Uudessa Kuvalehdessä*. Kansantajuisuus ei kuitenkaan Ingmanille riittänyt, vaan hän halusi yrittää uudelleen akateemista tutkimusta.

Ingmanin toisen väitöskirjan viitteissä on Ruotsin lisäksi asiakirjoja tanskalaisesta arkistosta eli hänen 8.4.1893 alkanut muutaman kuukauden mittainen ulkomaanmatkansa liittyi ainakin jossain määrin historiallisen tutkimuksen tekoon. Ingman sai kesällä 1893 Helsingin yliopiston rehtorin rahastosta 500 markkaa arkistotutkimusten tekemiseen Tanskassa ja Ruotsissa. Päätöksen valmistuessa Ingman oli jo siirtynyt Ruotsista Tanskaan, mistä hän jatkoi kesäkuun lopussa Pariisiin. Pariisista Ingman raportoi levottomuuksista *Päivälehteen*, jonne hän oli lähettänyt aiemminkin matkakirjeitä julkaistavaksi. Suomeen Santeri Ingman palasi elokuun puolivälissä.

Vuoden vaihduttua julkisuuteen kerrottiin, että keväällä 1894 ilmestyisi Santeri Ingmanin historiallinen romaani *Juho Vesainen*. Suomen Kuvalehden lukijat saivat luvun verran maistiaisia maalishuhtikuun vaihteessa ja huhtikuun puolivälissä koko kirjan saattoi ostaa kaupasta. Markkinoinnissa ei viitattu Ingmanin asiaosaamiseen. Ingmanin yhteistyökumppani Juhani Aho kehui *Päivälehd*en kirja-arviossa "historiallista totuutta" ja "ajan- ja luonteenkuvausten todenmukaisuutta", mutta ei maininnut näiden muodostamiseen liittyntä työtä.

Päivälehti ei myöskään erityisemmin noteerannut toimittajansa toista väitöskirjaa *Kaarlo IX:n jäämerenpolitiikka I. Akatemiallinen väitöskirja*. Se painettiin *Päivälehd*en kirjapainossa, jossa oli varmasti totuttu ripeyteen ja joustavuuteen. Tämä oli tarpeen, sillä Helsingin yliopiston seuraava promootio oli toukokuun lopussa 1894.

Ingman ei ollut ainoa tohtoripromootioon tähdännyt historiantutkija, sillä yliopistolla koettiin väitössuma. Toukokuun 23. päivä väitöskirjaansa puolusti Hjalmar Crohns vastaväittäjänään Grotenfelt, seuraavana päivänä Santeri Ingman vastaväittäjänään dosentti C. G. Bonsdorff ja kaksi päivää myöhemmin Artturi Snellman virallisena vastaväittäjänään Grotenfelt ja ylimääräisenä professori M. G. Schybergson. Ingmanin työ oli väitöskirjoista lyhyin, mikä johtui todennäköisesti siitä, että tutkimuksen loppuosa oli vielä keskeneräinen, kun painatus tuli ajankohtaiseksi.

Työnsä loppuosalle Ingman haki syksyn 1894 alussa painatustukea Helsingin yliopistolta. Konsistori ei apua myöntänyt vedoten siihen, ettei Ingman enää kuulunut yliopistoon. Tekstin julkaisu järjestyi osana Suomen Historiallisen Seuran sarjaa *Historiallinen arkisto* ja vuosia 1603–1613 käsittelevä tutkimus ilmestyi lokakuussa 1894. Vain hieman ennen tätä oli tullut painosta *Juho Vesaisen* ruotsinnot.

Luova ilmaisu

Santeri Ingman jatkoi toisen väitöskirjansa jälkeen historiallisen fiktion tuotantoa, joka ilmestyi vuodesta 1907 alkaen sukunimellä Ivalo. Kun sanomalehdet kertoivat hänen elämästään 50-, 60- ja 70-vuotispäivien yhteydessä sekä pian viimeksi mainitun jälkeen muistokirjoituksissa, historialliset romaanit olivat pääosassa. Teksteissä oli kuitenkin myös konventionaalisesti kuvattava Ingmanin elämän alku ja koulunkäynti sekä selitettävä ja ajoitettava tohtorinarvon saavuttaminen.

Jotkut päätyivät kutsumaan ensimmäistä väitöskirjaa "julkaistuksi teokseksi" ja toiset toteamaan, että arkistotyöstä oli syntynyt "pari väitöskirjaa". *Suomen lehdistö* onnistui muodostamaan version, jossa Ivalo oli valmistunut lisensiaatiksi vuonna 1892 ja tämän jälkeen julkaistu työ oli "tutkimus".

kolmisäätyoppi
konservointi
kruunu
kulttuurihistoria
kuolemanrangaistus
Kustaa IV Adolf
Kuurinmaa
lehdistö
lehdistöhistoria
lesket
Lund
luonnonväriaineet
luterilainen yhtenäiskulttuuri
maanluovutus
maanomistus
maataloushistoria
maatilaperimys
mahtivaltio
Martti Ruuth
Matthias Akiander
mentaliiteettien historia
mentaliiteettihistoria
metodologia
mikrohistoria
muinaismuistohallinto
muinaistutkimus
muistitieto
museot
nationalismi
oikeushistoria
papinlesket
papisto
perimyskäytänteet
Pohjoismaat
porvaristo
rajat
rauha
rauhansopimukset
rikoshistoria
Routledge
Ruotsi
Ruotsin valtakunta
sanomalehdet
Santeri Ingman
Santeri Ivalo
sosiologia
sota
sotilasvaltio
Suomen historia
Suomen historiankirjoitus
Suomen suuriruhtinaskunta
Suomenkieliset Tieto-Sanommat
Suomi
suuri Pohjan sota

Santeri Ivalon työpaikalla *Helsingin Sanomissa* ohitettiin ensimmäinen väitöskirja ja mainittiin vain toinen. Sitten jatkettiin.

Vaikka Ivalo on julkaissut muitakin tieteellisiä tutkimuksia, tehnyt opintomatkoja ulkomaille j.n.e., niin voimme ne kuitenkin luetteloa jatkamatta sivuuttaa, sillä Santeri Ivalon varsinainen elämäntyö, se, joka on tehnyt hänen nimensä tunnetuksi ja kunnioitetuksi kautta maan, ei kuulu tiedemiehen arkistoissa ja hiljaisessa lukukammiossa ahertelun piiriin. Syvimmän valonsa maamme sivistyselämässä on hän kyntänyt kirjailijana, sanomalehtimiehenä ja yhteiskunnallisena toimihenkilönä. (*Helsingin Sanomat* 9.6.1916)

Totuus Santeri Ivalon ensimmäisestä väitöskirjasta ei siis ole mahtunut eikä kuulunut yhteenkään tekstiin. Näin siitä on tullut osa tarinaa, jossa väitöskirjoja ei käytännöllisesti katsoen koskaan hylätty. Kuitenkin vertaamalla historian osalta Helsingin yliopiston 1800-luvun lopun väitöskirjalistaa ylioppilasmatrikkelin tietoihin, on selvää, että kolmessa tapauksessa puolustettu väitöskirja ei tuottanut tavoiteltua lisensiaatin arvoa.

Kaisa Kyläkoski on vieraileva tutkija Helsingin yliopistossa. Hän on aiemmin kirjoittanut J. W. Ronimuksen kahdesta väitöskirjasta, [linkki](#).

Lähteet

Sanomalehtien pikku-uutiset, kirjamainokset ja henkilöjutut (*Suupohjan kaiku* 8.6.1916; *Tampereen Sanomat* 9.6.1916; *Turun Sanomat* 9.6.1916; *Kaiku* 9.6.1916; *Helsingin Sanomat* 9.6.1916; *Suomen lehdistö* 7/1936) sekä

[Aho, Juhani] J. A., Kirjallisuutta, *Päivälehti* 18.4.1894

Grotenfelt, Kustavi, Katsaus Suomen uusimpaan historialliseen kirjallisuuteen III, *Valvoja* 11(9), 1891, 387–404

Ingman, Santeri, *Tutkimuksia Pohjoissuomen historiassa vuosilta 1595–1635. Akatemiallinen väitöskirja*. 1890

Ingman, Santeri, Piirteitä sivistysoloista Pohjanmaalla 16-sataluvun alulla, *Nuori Suomi. Päivälehden joulualbumi* II. 1892, 14–22

Ingman, Santeri, Piirteitä Lapin kansan vaiheista, *Uusi Kuvalehti* 3(30, 31 & 33), 1893

[Ingman,] Santeri. Siirtolaisuus Hankoniemeltä katsottuna. *Päivälehti* 15.4.1893

[Ingman,] Santeri. Pikkupakinata Ruotsista. *Päivälehti* 11.5.1893

[Ingman,] Santeri. Kööpenhaminan Tivolissa. *Päivälehti* 10.6.1893

Ingman, Santeri. Pikajunalla kesäkuumalla (Pariisi kesäkuun 27 p:nä). *Päivälehti* 1.7.1893

[Ingman,] Santeri. Ylioppilasten katumeteli Pariisissa. *Päivälehti* 8.7.1893

[Ingman,] Santeri. Katumetelit Pariisissa (5 p. heinäkuuta). *Päivälehti* 11.7.1893

[Ingman,] Santeri. Vieläkin Pariisin katumeteleistä (Heinäkuun 7 p:nä). *Päivälehti* 12.7.1893

[Ingman,] Santeri. Heinäkuun 14:s päivä (Pariisista 15 p. heinäk.). *Päivälehti* 22.7.1893

Ingman, Santeri. Vapautta ja vallattomuutta (Pariisissa heinäk. 23 p:nä). *Päivälehti* 28.7.1893

[Ingman,] Santeri. Kylpylaitoselämästä (Dieppessä elok. 6 p.). *Päivälehti* 15.8.1893

Ingman, Santeri. *Kaarlo IX:n jäämerenpolitiikka I. Akatemiallinen väitöskirja*. 1894

Kirjallisuus

sääty
sääty-yhteiskunta
Taalainmaa
talollinen
talonpoika
talonpoikainen vapaus
talonpojat
taloudellisen ajattelun historia
taloushistoria
tilaperimys
toimijuus
torpat
Turku
Turun Akatemia
tutkimusetiikka
uuden ajan alku
Uudenkaupungin rauha
vaatetutkimus
vaatteet
valtionarkeologit
valtionrakennus
valtiosääntö
Vanha Suomi
varhaismoderni aika
Veli Verkko
Venäjä
verkatehdas
veronkanto
verotus
vertailu
Viipuri
Viro
vuorovaikutus
väitöskirja
väitöskirjat
väitösohjaaja
värit
värjärit
Åbo Akademi

Kalemaa, Kalevi, Ivalo, Santeri, *Kansallisbiografia-verkkójulkaisu*. Studia Biographica 4, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 6.6.2016(13.10.2004)
<http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-002819>.

Kärki, Niilo, Historiallinen kertomakirjallisuutemme. III. Santeri Ivalo, *Kansanvalistus. Kansanvalistusseuran julkaisema vapaan valistustyön äänenkannattaja* 4(1–2), 1919, 17–20.

Niiniluoto, Marja, Santeri Ivalo, Päivälehdän perämies, *Helsingin Sanomat* 9.6.1966, 6.

Tikka, Maija. Kahdeksankymmenluvun ylioppilas. Päivälehdän piiristä II. *Helsingin Sanomat* 5.7.1964, 6.

Pvm. 18.4.24

Tunnisteet: 1800-luku, 1900-luku, historia, historiallinen fiktio, Juho Vesainen, Santeri Ingman, Santeri Ivalo, väitöskirjat

Etusivu

Vanhempi viesti

Teema: Picture Window. Sisällön tarjoaa Blogger.